

References

1. Lokhvyts'ka L. Rozvyval'ne predmetne seredovyshe v doshkil'nykh navchal'nykh zakladakh: navchal'no-metodychnyy posibnyk / L. Lokhvyts'ka. – K. : Redaktsiyi hazet z doshkil'noyi ta pochatkovoyi osvity, 2013. – 80 s. (Biblioteka «Shkil'noho svitu»).
2. Kryvonis M. L. Sensornyy rozvytok: z dosvidu roboty. 5-6(7) rokiv / Avt. – uporyad. M. L. Kryvonis, O. L. Drobotiy. – Kh. : Vydavnytstvo «Ranok», 2012. – 256 s.
3. Yakymenko S. I. Pedagogichni ideyi Sofiyi Rusovoyi ta Mariyi Montessori : porivnyal'nyy analiz : monohrafiya / S. I. Yakymenko, H. S. Milenina. – K. : Vydavnychyy Dim «Slovo», 2015. – 296 s.
4. Praktyka Montessori. Dosvid i materialy : metodychnyy posibnyk / ukl. : S. Yefimova, N. Todchuk. – L'viv: Koleso, 2009. – 104 s.
5. Dychkivs'ka I. M., Ponimans'ka T. I. M. Montessori : teoriya i tekhnolohiya / I. M. Dychkivs'ka, T. I. Ponimans'ka. – K. : Vydavnychyy Dim «Slovo», 2006. – 304 s., il.
6. Borysova Z., Semernykova R. Spadshchynu Mariyi Montessori – suchasnym doshkil'nym zakladam / Z. Borysova, O. Reshetnyak // Doshkil'ne vykhovannya. – 1996. – # 5. – S. 14–18
7. Montessori M. Dom rebenka. Metod nauchnoy pedahohyky. / M. Montessori; per. s ytal. S. H. Zaymovskoho, dop. po anhl. y amer. yzd., so vved. prof. Harvardskoho un-ta Henry Hol'msa. – M. : Zadruga, 1913.
8. Hryadovkina Zh., Reshetnyak O. Cherez diyu do piznannya: Montessori-pidkhid do orhanizatsiyi predmetno-manipulyatyvnoyi diyal'nosti malyukiv / Zh. Hryadovkina, O. Reshetnyak // Doshkil'ne vykhovannya. – 2016. – # 1. – S. 15–19
9. Montessori M. Pomohy mne sdelat' eto samomu / M. Montessori; sost., vstup. stat'ya M. V. Bohuslavskyy, H. B. Kornetov. – M. : Yzdat. dom «Karapuz», 2000. – 272 s, yl. – (Pedahohyka det*stva) Nauchnyy redaktor S. V. Lыkov

Отримано редакцією 31.01.2018 р.

УДК [37.035:343.91-053.6](477)»1939/1990»

Євген Юрійович Пліско,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи, Донбаського
державного педагогічного університету,
e-mail: pliskoej@ukr.net

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ В УКРАЇНІ. ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ТЕОРІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ (1939–1990 рр.)

У статті розглянуто розвиток принципово нових концепцій соціального виховання другої половини ХХ століття, що визначили подальший розвиток вітчизняної педагогіки та соціальної роботи з неповнолітніми правопорушниками. Відображені різноманітні системи класифікацій важковиховуваних дітей. Наголошено на розширенні використання заходів профілактичного напрямку соціальної роботи з неповнолітніми, проаналізовано педагогічну систему превентивного виховання «важких» дітей, автором якої є В. О. Сухомлинський. У ролі регулятора протиправної поведінки неповнолітніх відзначено важливість правової освіти й виховання молоді як одного з методів профілактики підліткової злочинності.

Ключові слова: неповнолітні правопорушники, класифікації важковиховуваних дітей, профілактика, превентивне виховання, правова освіта.

Постановка проблеми. Реформування сучасної системи соціального виховання України, що розвивається на засадах гуманістичної філософії, зумовлює необхідність систематизації, аналізу й узагальнення педагогічних здобутків другої половини ХХ століття. У системі вітчизняної педагогіки означеного періоду, теоретичні концепції соціального виховання набувають стрімкого розвитку. Тому проблема полягає в дослідженні історії соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми правопорушниками в другій половині ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема протиправної поведінки неповнолітніх була предметом дослідження вчених різних галузей знань: медичної (Г. Апанасенко, Д. Давиденко, В. Волков, П. Половников), соціальної та педагогічної (О. Вакуленко, Л. Жаліло, В. Климова, В. Скумін, О. Ярменко), психологічної (В. Ананьєв, С. Шапіро).

На сьогодні визначено такі напрями вивчення проблеми профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх: валеологічний підхід (І. Брехман); психолого-педагогічні аспекти (Т. Бойченко, О. Вакуленко, В. Оржеховська); можливості фізичного виховання у формуванні здорового способу життя (Ю. Васьков, О. Шалар); історичний аспект дослідження з організації профілактичної роботи з неповнолітніми (А. Бондар, Г. Будаг'янц, В. Горащук).

Історико-педагогічний аналіз дослідження проблеми засвідчив, що питанням соціально-педагогічної протидії правопорушенням неповнолітніх у другій половині ХХ століття займалися А. Колодна, А. Селецький, В. Сухомлинський, С. Татарухін, О. Філонов, С. Шацький.

Формулювання мети статті. Мета статті полягає в окресленні основних напрямів соціальної роботи з неповнолітніми правопорушниками протягом другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. На початку другої половини ХХ століття під впливом радянської влади в нашій країні відбулися кардинальні зміни всієї системи освіти. Через причини соціально-економічного характеру державна політика зумовлювала лібералізацію всього суспільства. Були висунуті вимоги для формування нових теоретичних положень вітчизняної педагогіки та соціальної роботи з неповнолітніми.

У часи другої світової війни й у післявоєнні роки відбулися серйозні зміни в характері застосовуваних заходів протидії дитячій злочинності. Значна частина правопорушень неповнолітніх мала своєю причиною безпритульність, бездоглядність або важке матеріальне становище. Тому відносно цієї категорії злочинців було розширено використання заходів, спрямованих на соціальну профілактику та соціальну роботу з неповнолітніми:

– у 1942 р. ЦК ВЛКСМ приймає постанову «Про заходи комсомольських організацій у боротьбі з дитячою бездоглядністю та щодо попередження дитячої безпритульності», що активізувало роботу низових комсомольських організацій з виявлення безпритульних дітей і спрямування їх у дитячі будинки;

– 15 червня 1943 року РНК СРСР постановою «Про посилення заходів щодо боротьби з дитячою безпритульністю й хуліганством» заснував новий тип виховних установ – дитячі трудові виховні колонії, підпорядкувавши їх НКВД СРСР.

У 1950 році у всіх столичних й обласних містах, промислових центрах були відкриті дитячі кімнати міліції. Відновлювалися старі й вишукувалися нові форми залучення громадськості до участі в організації дозвілля дітей і підлітків, контролю за їхньою поведінкою, боротьби з бездоглядністю. Зокрема, при заводських, фабричних, місцевих комітетах профспілок повсюдно створювали комісії з роботи серед дітей і підлітків, при домоуправліннях – дитячі комітети; розширювався громадський актив дитячих кімнат міліції й органів народної освіти.

У 1961–1962 роках повсюдно були створені комісії у справах неповнолітніх як органи, що поєднують діяльність усіх установ й організацій на відповідній території по боротьбі зі злочинністю.

Набуває чинності й теоретико-педагогічний внесок вітчизняних педагогів та психологів другої половини ХХ століття в розвиток системи соціального виховання неповнолітніх правопорушників. На відмінну від попереднього етапу, вона має свій напрям роботи з важковиховуваними.

Одразу звернемо увагу на те, що в означений період педагоги вводять систему класифікацій важковиховуваних неповнолітніх, ґрунтуючись на власних оцінках протиправної поведінки неповнолітніх.

Так, наприклад, видатний психолог Г. Бочкарьова розподіляє правопорушників на окремі типи залежно від їхнього суб'єктивного ставлення до здійсненого правопорушення на «безконфліктних» і «циніків». Кожен із цих типів рідко проявляється в «чистому вигляді», проте педагог, встановивши домінуюче ставлення підлітка до своєї поведінки, набуває можливості здійснювати більш доцільний психологічний вплив, домагатися виховного ефекту шляхом перебудови системи установок, ціннісних орієнтацій [1, с. 23].

У дослідженнях Г. Мінковського основою групування обрано спрямованість особистості:

- діти, що випадково здійснюють проступки у супереч загальній спрямованості особистості;
- неповнолітні, які ситуативно здійснюють проступки й правопорушення внаслідок нестійкої спрямованості особистості;
- неповнолітні, котрі здійснюють проступки з огляду на загальну негативну орієнтацію особистості;
- правопорушники, що чинять протиправні дії з огляду на існування стійкої системи асоціальних оцінок і ставлень, злочинної установки особистості [2, с. 61].

Психолог А. Колодна визначає три групи неповнолітніх правопорушників: психічно і фізично

здорові, що потрапили під вплив негативного мікросередовища внаслідок безконтрольності з боку батьків; з відхиленнями у нервовій системі, легко збуджувані, такі, що швидко піддаються негативним впливам; підлітки з проміжними симптомами, які не є нервово хворими, але водночас їх не можна вважати і повністю здоровими [3].

Учені А. Селецький і С. Татарухін пропонують типологію правопорушників, в основі якої лежать їхні моральні особливості, мотивація допущених ними правопорушень, що дозволяє певною мірою прогнозувати зміст і методику профілактичних заходів. Першу групу становлять правопорушники, які повністю не усвідомлюють суспільної небезпеки вчиненого, недооцінюють наслідки таких дій і можливості покарання. Другу – ті, які повністю усвідомлюють суспільну небезпеку скоєного і можливу міру покарання. Найменшу групу становлять підлітки зі стійкими антигромадськими поглядами і звичками. При альтернативі вибору вчинку свідомо надають перевагу негативізму в поведінці [4, с. 58].

У 60-ті роки набуває актуальності педагогічний досвід С. Т. Шацького та А. С. Макаренка, що відродився в суспільно-політичному напрямі роботи з неповнолітніми та молоддю під назвою «комунарський рух». Головна його ідея полягала в об'єднанні неформальних асоціацій; створенні дитячого колективу, направлено на самостійну роботу; розвитку вільної творчості особистості та т. ін.

У ці самі роки створює свою педагогічну систему В. О. Сухомлинський. Її ідея будується на превентивному та профілактичному вихованні «важких» дітей. Розглядаючи «важкого» підлітка як «дитя пороків» навколишнього середовища, В. О. Сухомлинський в основу роботи з ним й основу профілактики його правопорушень закладає принцип невичерпного гуманізму й людинолюбства, властивий його педагогічним поглядам у цілому. Організацію профілактики правопорушень серед неповнолітніх педагог вбачав, насамперед, у поверненні довіри й любові підлітка до навколишнього світу, бажанні стати повноправним членом суспільства. Домогтися цього, на його думку, можна шляхом взаємодії підлітка й «світу», тобто через діяльність неповнолітнього, спрямовану на поліпшення навколишнього середовища, на збереження й збільшення краси природи, людей, людських відносин.

В. О. Сухомлинському належать вдалі спроби вирішення проблеми корекції відхилень у поведінці неповнолітніх. Науковець зауважував, що немає дитини, яка за певних умов виховання не змогла б стати людиною освіченою, працелюбною, високоморальною. На основі особистого досвіду науковець констатував зростання кількості дітей шкільного віку з травмованою психікою, що, на його думку, край негативно позначається на поведінці неповнолітніх [2, с. 48].

Видатний педагог стверджував, що як шкільне, так і сімейне виховання – це не тільки штучно організовані «заходи», а насамперед спосіб життя. Педагоги й батьки, на його глибоке переконання, володіють могутнім і водночас небезпечним інструментом, який вимагає великої мудрості й обачності, – владою над людиною. Саме ця думка знаходить відображення в працях Василя Олександровича, де поряд із широкою палітрою висвітлених питань проблема родинного виховання та передумов успішної корекції важковиховуваності в сім'ї, є однією з найактуальніших [2, с. 48].

В. О. Сухомлинський пропонував терпляче та вдумливо досліджувати розумовий, емоційний та моральний розвиток підлітка; виявляти причини, з приводу яких дитина стала «важкою»; застосовувати виховні впливи з урахуванням особливостей та складності індивідуального світу неповнолітніх; усіляко внеможливити прояви грубощів, приниження, покарання [2, с. 52].

До основних ідей В. О. Сухомлинського можна віднести:

- любов до дитини;
- розвиток творчих сил кожної окремої особистості в умовах колективної співдружності на основі етико-естетичних цінностей, інтересів, потреб, спрямований у кінцевому підсумку на творчу працю;
- культ природи, природа як найважливіший засіб виховання почуття прекрасного і гармонії;
- розроблення демократичних педагогічних засобів і методів навчання й виховання (повага, заохочення, опора на позитивне, моральне покарання);
- звернення до внутрішнього світу дитини, опора на її сили, внутрішні потенції, підтримка і розвиток того здорового, що є в кожній особистості;
- розвиток ідеї «радості пізнання», тобто емоційне сприйняття процесу навчання;
- демократизація структури управління навчально-виховним процесом у школі (психологічний і педагогічний семінари, школа для батьків тощо) [5, с. 384].

Ці положення були підпорядковані ідеї комуністичного виховання. При цьому комунізм виступає у В. О. Сухомлинського як суспільство щасливих, гармонійно розвинутих людей, де панують високоморальні відносини, утверджується соціальна справедливість, розвивається висока духовність [5,

с. 384].

В. О. Сухомлинський одним із перших у другій половині ХХ століття звернув увагу на ефективність урегулювання дитячої злочинності шляхом попереджувального внеску. У праці «Батьківська педагогіка» він зазначає: «Злочинів не буде, якщо в дитинстві, отрочстві, ранній юності не буде покарань, точніше, якщо зникне необхідність, потреба в покараннях» [6].

Далі, у 60–70-х роках широку популярність набуває система профілактики правопорушень серед неповнолітніх, розроблена психологом М. О. Алемаскіним. В основі його системи такі положення:

1. Аналіз розходжень у виборі варіантів життєвого шляху, у рівні визначеності вибору професії або у відсутності вибору й інші показники діагностики рівня розвитку особистості неповнолітнього правопорушника дають можливість передбачати відхилення в його поведінці й перебороти їх антигромадську спрямованість.

2. Коли мова йде про педагогічно запущених учнів, яких відрізняють систематичні порушення правил поведінки, відхилення в розвитку моральних якостей особистості й негативне ставлення до навчальної й трудової діяльності, то необхідно озброїти педагогів усіх рівнів спеціальним психолого-педагогічним інструментарієм: умінням ставити діагноз, проводити анкетування, вести щоденник і т.п.

3. У процесі виховної роботи необхідно виявити референтну групу, у якій триває «соціалізація» особистості підлітка. Простого «відлучення» підлітка від його мікросередовища не вистачить для суттєвого виховного ефекту, тому необхідно створювати нову референтну групу для підлітка в умовах освітньої установи, залучаючи його до активного життя в колективі.

4. Основні вимоги до встановлення виховного контакту педагога з учнями: пошук точок дотику й згоди, визначення змісту контактної взаємодії, адаптація один до одного в процесі спільної діяльності, перехід до довірчих відносин й ін. [7, с. 97].

Розвиток теорії виховання неповнолітніх у середині другої половини ХХ століття дійшов до того, що центром виховної роботи повинні були стати клас і навчальна група – соціум, в якому перебуває неповнолітній правопорушник.

Н. А. Клішевич у своїй праці «Становлення соціально-педагогічної роботи з підлітками із делінквентною поведінкою в другій половині 50-х рр. ХХ – початку ХХІ ст.» стверджує, що в 70-х–середині 80-х років профілактика правопорушень серед неповнолітніх набуває беззастережного визнання її великої ролі, ефективності й пріоритетності в ряді основних напрямів боротьби зі злочинністю. У ці роки система роботи з правопорушниками була компонентом більш високого, багатофункціонального, цілісного утворення – соціального регулювання громадського життя й перебувала відносно нього в субординаційному зв'язку супідрядності. За об'єктами попереджувального впливу система інтегрувала 4 однорівневі системи профілактики правопорушень:

- серед працюючої молоді;
- серед учнівської молоді;
- серед армійської молоді;
- серед осіб молодіжного віку, які ніде не вчаться, не працюють і ведуть аморальний, дозвільний спосіб життя [8].

За суб'єктами склалася досить стійка структура профілактики правопорушень, що охоплює:

а) правоохоронні органи, спеціально створені для боротьби зі злочинністю: прокуратуру, суд, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство юстиції;

б) спеціалізовані для боротьби із правопорушеннями громадські й змішані (державно-громадські) формування: комісії зі справ неповнолітніх (КСН), громадські пункти охорони порядку (ГПОП), ради профілактики трудових колективів, відділи народної освіти, інспекції у справах неповнолітніх (ІСН) – приймачі-розподільники для неповнолітніх (ПРН), комісії з боротьби з пияцтвом – координаційні ради з правового виховання й ін.;

в) органи соціальної, господарської й загальновиховної діяльності: партійні органи, ради народних депутатів, трудові колективи, громадські організації широкої соціальної компетенції, навчальні заклади, наукові установи й ін. [8, с. 21].

У 70–80-х рр. одним із провідних педагогів, який присвятив свої дослідження роботі з «важкими» підлітками й профілактиці правопорушень серед неповнолітніх, став І. О. Невський. Відповідно до його системи організація процесу профілактики передбачала:

- а) формування відносин і ціннісних орієнтацій;
- б) пробудження й виховання відповідних почуттів й емоцій;
- в) формування й розвиток потреб, наповнення їх моральним змістом;

- г) приклад моральної поведінки вчителя або іншої авторитетної особи, що залучає увагу учнів;
- д) організацію співробітництва вчителя й учнів у конкретних видах діяльності;
- е) організацію взаємин учнів у процесі цього співробітництва, формування й розвиток моральних елементів цих взаємин;
- ж) наповнення моральним змістом усіх видів діяльності учнів;
- з) організацію вправ у моральних проявах і вчинках;
- і) стимулювання моральної поведінки і т. д. [8, с. 22].

І. О. Невський процес профілактики у період другої половини ХХ століття розглядав за такою організаційно-структурною системою:

1) організація поведінки підлітків:

– конкретний приклад і вплив авторитетної для дитини особи, що правильно орієнтує її у цінностях, змісті навколишньої дійсності (виховує не все середовище взагалі, а її окремі, значущі для дитини елементи);

– організація практики поведінки і взаємин у колективі педагогів й однолітків, у якій перевіряється й демонструється правильність обраних еталонів поведінки (вони спрацьовуються й збагачуються колективним досвідом);

– перевірка життєвої, соціальної й індивідуальної цінності (значущості) звичок, що сформувалися, і нормативів поведінки, їх збагачення, коректування й закріплення в широкій соціальній практиці;

2) корекція поведінки підлітків. Визначається типом порушення поведінки (біогенного й соціогенного походження);

3) організація соціальної активності. Її показники:

– усвідомленість самою особистістю своєї соціальної ролі, позиції;

– оволодіння відповідними знаннями, уміннями, навичками, необхідними для реалізації цієї позиції;

– розвиненість мотивів соціально-активної поведінки;

– рівень розвитку самодіяльності, ініціативи й відповідальності учня, що характеризують його активну соціальну позицію;

4) колектив як основна зона роботи із профілактики правопорушень серед неповнолітніх [8, с. 23].

Серед педагогічних досліджень з проблеми делінквентної поведінки дітей та підлітків науковців 70–80-х років найбільш відомими є дослідження О. Б. Філонова. На його думку, у проблемі профілактики правопорушень серед неповнолітніх основне значення надається правильно організованій взаємодії між педагогом й «запущеним» підлітком. Вона розглядається як обмін діями, інформацією й емоціями, які розуміються й приймаються кожним учасником.

О. Б. Філонов вважає, що організація взаємодії не може бути ефективною без застосування спеціальних способів і засобів впливу на підлітка через наявність безлічі психологічних бар'єрів між педагогом і неповнолітнім. При цьому основним принципом ефективно організації профілактики він вважає знання психолого-педагогічних особливостей поведінки, що породжують труднощі у спілкуванні, а також тих факторів, які сприяють зняттю цих труднощів і розвитку контакту між людьми [9, с. 113].

Учений дослідив спеціальні засоби встановлення контакту, що сприяють зближенню педагога з підлітками, подоланню психологічних бар'єрів і встановленню постійного контролю за його поведінкою. Результатом проведених досліджень стала розроблення методики контактної взаємодії, розрахованої на нормалізацію спілкування, розвиток взаємодії й побудову спочатку взаємоприйнятих, а потім довірливих стосунків. Фактично, застосування методики контактної взаємодії, на думку О. Б. Філонова, виконує функцію ресоціалізації підлітка.

Зауважимо, що у період 50–80-х років ХХ століття держава повністю бере на себе турботу про дітей. Так, у Конституції СРСР і Законах про освіту гарантується та реалізується на практиці право дитини на безкоштовну десятирічну освіту; активно розвивається мережа позашкільних виховних установ (дитячі станції, Палаці та будинки піонерів, клуби за місцем мешкання тощо). Усе це повинно було створити уявлення про щасливе дитинство радянських дітей, які віднині не потребували ніякого захисту [2, с. 47].

Друга половина ХХ ст. позначена посиленням уваги педагогів до правової освіти і виховання молоді як одного з методів профілактики підліткової злочинності. Визнаючи правове виховання важливим регулятором щоденної поведінки, педагоги прагнули перетворити його на своєрідний «канал» засвоєння колективного досвіду суспільства. Органічною складовою правового виховання в

режимних установах був комплекс заходів, спрямованих на роз'яснення неповнолітнім правопорушникам взаємозв'язку між правовими та морально-етичними нормами. Важливим компонентом правового виховання було також демонстрування принципу соціальної справедливості, покладеного в основу законодавчого регулювання суспільних відносин [10, с. 12].

Висновки. Друга половина ХХ століття ввійшла в історію вітчизняної педагогіки як етап пошуку розв'язання окремої проблеми науки про виховання. Відзначається поява цілих теоретичних комплексів соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми правопорушниками, де значне місце посідає превентивне та профілактичне виховання.

Початок 90-х років з огляду на соціально-економічні й політичні явища в нашій країні характеризується згортанням розвитку теорії соціальної роботи, складовою якої була боротьба зі злочинністю та її попередження.

Список використаних джерел та літератури

1. Бочкарева Г. Г. Психология подростков – правонарушителей / Г. Г. Бочкарева // Сов. юстиция. – 1967. – № 22. – С. 23–27.
2. Попов М. А. Генезис проблемы відхилень у поведінці неповнолітніх у історії педагогічної думки : навч. посібн. / М. А. Попов. – Слов'янськ : СДПУ, 2008. – 103 с.
3. Колодная А. Я. Некоторые психофизиологические особенности личности несовершеннолетнего правонарушителя / А. Я. Колодная // Психологическое изучение трудновоспитуемых школьников и несовершеннолетних правонарушителей. – М., 1973. – С. 37–39.
4. Селецкий А. И. Несовершеннолетние с отклоняющимся поведением. А. И. Селецкий, С. Д. Тарарухин. – К. : Вища школа, 1981. – 239 с.
5. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн. Кн. 2 : навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.
6. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1978.
7. Серета П. П. Педагогические основы предупреждения безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних : дис. ... канд. пед. наук / П. П. Серета. – К., 1984. – 187 с.
8. Клішевич Н. А. Становлення соціально-педагогічної роботи з підлітками із делінквентною поведінкою у другій половині 50-х рр. ХХ – початку ХХІ ст. / Н. А. Клішевич // Соціальна педагогіка. – 2010. – № 4. – С. 17–24.
9. Клішевич Н. А. Соціально-педагогічна робота загальноосвітніх навчальних закладів з профілактики делінквентної поведінки неповнолітніх у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. / Н. А. Клішевич // Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти : матер. Всеукр. наук.-практ. конф., (Київ, 15 груд. 2010 р.) / за заг. ред. В. О. Огнев'юка. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. – С. 113–115.
10. Бадьора С. М. Проблеми попередження девіантної поведінки вихованців режимних установ для неповнолітніх в історії вітчизняної педагогіки (II половина ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / Сергій Миколайович Бадьора; ДВНЗ Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ., 2009. – 22 с.

Евгений Юрьевич Плиско,

кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры социальной педагогики и социальной работы, Донбасского государственного педагогического университета, e-mail: pliskoej@ukr.net

СОЦИАЛЬНОЕ ВОСПИТАНИЕ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ В УКРАИНЕ. ИСТОРИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ТЕОРИИ СОЦИАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ (1939 – 1990 гг.)

В статье проанализировано развитие принципиально новых концепций социального воспитания второй половины ХХ века, определивших дальнейшее развитие отечественной педагогики и социальной работы с несовершеннолетними правонарушителями. Поданы различные системы классификации трудновоспитуемых детей. Отмечается применение профилактики в социальной работе с несовершеннолетними, проанализирована педагогическая система превентивного воспитания «трудных» детей, автором которой был В. А. Сухомлинский. В качестве важного регулятора

противоправного поведения несовершеннолетних выделена важность правового образования и воспитания молодежи как одного из методов профилактики подростковой преступности.

Ключевые слова: несовершеннолетние правонарушители, классификации трудновоспитуемых детей, профилактика, превентивное воспитание, правовое образование.

Plis'ko Yevgen,
Ph.D, senior lecturer in social pedagogy
and social work,
Donbas State Pedagogical University,
e-mail: pliskoej@mail.ru

SOCIAL EDUCATION OF JUVENILE OFFENDERS IN UKRAINE. THE HISTORICAL ASPECT OF THE THEORY OF SOCIAL PEDAGOGY (1939–1990)

Introduction. *The reform of the modern system of social education of Ukraine, which is developing on the principles of humanistic philosophy determines the need for the systematization, analysis and generalization of pedagogical achievements of the second half of the twentieth century. Therefore, the problem statement is the study of the history of social and pedagogical work with juvenile offenders in this period.*

Purpose. *The purpose of the article lies in the assurance of the development of the main directions of social work with juvenile offenders during the second half of the twentieth century.*

Methods. *The deep historical and pedagogical analysis of domestic and foreign literature was conducted to solve the problem and obtain objective knowledge.*

Results. *At the beginning of the second half of the twentieth century, under the influence of Soviet power, in our country there had been dramatic changes in the entire education system. For the reasons of social and economic nature, government policy has determined the liberalization of society. Demands were made for the formation of new theoretical propositions of pedagogy and social work with minors.*

Theoretical and pedagogical contribution of Russian pedagogues and psychologists of the second half of the twentieth century becomes effective in the development of the system of social education of juvenile offenders. Unlike the previous stage, it has its direction of work with hard-to-learns.

Sukhomlynsky V.O creates its own pedagogical system. Its idea is based on proactive and preventive parenting «difficult» children. Considering the «difficult» teenager as a «child of sin» of the environment, Sukhomlynsky V.O in a basis of work with him and the basis of crime prevention provides an inexhaustible principle of humanism and humanity.

The second half of the twentieth century stands a growing attention of educators to the legal education and training of young people as one of the methods of prevention of juvenile delinquency. Recognizing legal education as an important regulator of the daily behavior, teachers sought to turn it into a kind of «channel» of the absorption of the collective experience of society.

Originality. *The article examines the development of fundamentally new concepts of social education of the second half of the twentieth century, notes the further development of national pedagogy and social work with juvenile offenders. Different systems of classifications of difficult children are reflected here. It is accentuated on the increased using of the preventive side of social work with minors. The pedagogical system of preventive parenting «difficult» children, the author of which was Sukhomlynsky, is analysed. As an important regulator of illegal behaviour of minors is noted the importance of legal education and education of youth, it is one of the methods of prevention of juvenile delinquency.*

Conclusion. *The second half of the XX century entered the history of national pedagogy as the stage of finding the solution of individual problems of science education. It determined the appearance of the whole theoretical complexes of social and pedagogical work with juvenile offenders, where preventive care occupied a considerable place.*

Key words: *juvenile offenders, classification of difficult children, prevention, legal education.*

References

1. Bochkareva G.G. Psy`xology`ya podrostkov – pravonarushy`telej // Sov. yusty`cy`ya. – 1967. – #22. – S. 23 – 27.
2. Popov M.A. Genezy`s problemy` vidxy`len` u povedinci nepovnolitnix u istoriyi pedagogichnoyi dumky` : navch. posibn. – Slov`yans`k: SDPU, 2008. – 103 s.
3. Kolodnaya A.Ya. Nekotorye psy`xofy`zy`ology`chesky`e osobennosty` ly`chnosty` nesovyershennoletnego pravonarushy`telya // Psy`xology`cheskoe y`zucheny`e trudnovospytuemykh shkol`ny`kov y` nesovershennoletny`x pravonarushy`telej. – M., 1973. – S. 37-39.
4. Selezky`j A.Y., Tararuxy`n S.D. Nesovershennoletny`e s otklonyayushhy`msya povedeny`em. –

К.: Vy`shha shkola, 1981. – 239 s.

5. Ukrayin`ka pedagogika v personaliyax: U45 U 2 kn. Kn.2: Navch. posibny`k / za red. O.V. Suxomly`ns`koyi. – K.: Ly`bid`, 2005. – 552 s.

6. Suxomly`ns`ky`j V.O. Bat`kivs`ka pedagogika. – K.: Rad. shkola, 1978.

7. Sereda P.P. Pedagogy`chesky`e osnovy` preduprezhdeny`ya beznadzornosty` y` pravonarusheny`j nesovershennoletny`x.: dy`s. ... kand. ped. nauk. – K., 1984. – 187 c.

8. Klishevy`ch N.A. Stanovlennya social`no-pedagogichnoyi roboty` z pidlitkamy` iz delinkventnoyu povedinkoyu u drugij polovy`ni 50-x rr. XX – pochatku XXI st. / N.A. Klishevy`ch // Social`na pedagogika. – # 4. – 2010. – S. 17-24.

9. Klishevy`ch N.A. Social`no-pedagogichna robota zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv z profilakty`ky` delinkventnoyi povedinky` nepovnlitnix u drugij polovy`ni XX – na pochatku XXI st. / N.A. Klishevy`ch // Osvitologiya – naukovy`j napryam integrovanogo piznannya osvity` : mater. Vseukr. nauk.-prakt. konf., (Ky`yiv, 15 grud. 2010 r.) / za zag. red. V.O. Ognev'yuka. – K. : Ky`yivs`ky`j universy`tet imeni Bory`sa Grinchenka, 2010. – S. 113-115.

10. Bad`ora S.M. Problemy` poperedzhennya deviantnoyi povedinky` vy`hovanciv rezhy`mny`x ustanov dlya nepovnlitnix v istoriyi vitchy`znyanoi pedagogiky` (II polovy`na XX st.) : avtoref. dy`s. ... kand. ped. nauk : [specz] 13.00.01 – zagal`na pedagogika ta istoriya pedagogiky` / Bad`ora Sergij My`kolajovy`ch; DVNZ Nacional`ny`j pedagogichny`j universy`tet imeni M.P. Dragomanova. – Ky`yiv., 2009. – 22 s.

Отримано редакцією 19.02.2018 р.

УДК 37.013(045)

Наталія Миколаївна Лавриченко,
доктор педагогічних наук, професор
кафедри іноземних мов та методики викладання
Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка,
e-mail: lavrychenko_n@ukr.net

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ (ЗАРУБІЖНИЙ КОНТЕКСТ)

У статті проаналізовано зарубіжний досвід підготовки вчителя іноземної мови XXI століття. Ідентифіковано пов'язані із цим ідеологічні, методологічні, практично-прикладні проблеми. Показано змістову і функціональну трансформацію професії вчителя-мовника за умов інтеграційних і глобалізаційних процесів.

Ключові слова: вчитель іноземної мови, підготовка до професії, професіоналізм, компетентність.

Постановка проблеми. Сучасне життя, модерну культуру важко уявити без міжнародного спілкування. Контакти й співробітництво в найрізноманітніших галузях суспільного життя й діяльності – в політиці, економіці, юриспруденції, охороні довкілля, військовій справі, мистецтві тощо відбуваються завдяки знанню мов, головно англійської, яка утримує тут першість. У зв'язку із цим науковці дедалі частіше говорять про глобалізацію англійської мови, і це небезпідставно, позаяк послуговування англійською для налагодження контактів і співробітництва між людьми сягнуло планетарного масштабу. Це історичний факт, який, однак, сприймається неоднозначно. Наразі народи, які вболівають за збереження власної національно-культурної ідентичності й самобутності, представники національних меншин убачають загрозу в стрімкому поширенні англійської мови та вестернізаційних тенденціях у культурі. Данські науковці, наприклад, зазначають, що англійська мова перетворилася на наднаціональний сленг, який, з одного боку, полегшує спілкування між людьми, а з іншого – формує новий вид інтернаціоналізму – північноатлантичний. Джерела масової інформації інтерпретують світ і події переважно засобами американського і британського лексичного контенту, що ще більше посилює потребу в англійській мові. І це зрештою призводить до дещо одностороннього сприйняття світу, так, ніби крім Великої Британії і Сполучених Штатів Америки у світі немає нічого цікавого [16, с. 79].

На підтвердження міркувань данських учених нагадаємо, що до найбільших мовних груп у європейській спільноті належать романська, германська та слов'янська, і попри це англійська